

Krúdy ürügyén — magunkról

Gerold László

A múlt évben láttak napvilágot — a jól ismert életrajzi sorozatban — a „tegnapok ködlovagjának” (ahogy egy könyve után őt is nevezték) színházi írásai. Komédia a címe e kötetnek; színműveket, színikritikákat és színészarcképeket gyűjt magába. És sokak számára felfedezést is jelentett: Krúdy a színházzal is foglalkozott? Majd amikor a könyv megjelenését követően a Vígszínház bemutatta Krúdy Vörös postakocsi című színművét (amelyről legtöbbször csak regény formájában tudnak), még fokozódott a meglepetés, a csodálkozás. A porlepte hagyományok átértékelése olyan felfedezést kínálhat, amely egyszerre bizonyít, és egyszerre vádol is. A vígszínházi előadás óriási sikere Krúdy mellett tanúskodik, és vádolja azt a kort, azokat a színházigazgatókat, akik nem ismerték fel az eléjük került művekben az értéket vagy legalább a lehetőséget, amely Krúdyban és Füst Milánban, Szép Ernőben, Balázs Bélában, Kodolányiban, Tersánszkyban, Németh Lászlóban, Déry Tiborban vagy a többi, a színház számára elvetéltnek hitt, elmarasztalt író nagyságban drámai vénaként ott rejtőzött. Velük gazdagabb, sokszínűbb lenne e század magyar drámairodalma, s modernebb lehetne a mai magyar drámaírás is.

Milyenek Krúdy színművei? Olyanok, mint prózája, hiszen a hősök is azonosak: Szindbád, Rezeda Kázmér, Alvinczi Eduard, Petőfi Zoltánka vagy Ady és Léda; sokszor csak a próza párbeszédesített változatáról van szó. Külön önálló világa, atmoszférája, varázsa van ezeknek a csodás színekkel megfestett műveknek, impresszionista és modern ködlovagoknak, árnyékhősöknek és mégis valóságos figuráknak. S noha színpadra állításuk, miként a vígszínházi példa igazolja, új lehetőségeket csalt elő napjaink sokszor túlságosan is a realizmusba merevedő magyar színjátszásából és a drámaíró Krúdyra is felhívták a figyelmet, de pusztán miattuk talán nem is kellene foglalkozni ezzel a könyvvel. Ami még a színműveknél is vonzóbb, jobban bizonyítja Krúdy páratlan tehetségét, azok a színikritikák és a színészi portrék. Bennük is Krúdyt érezzük, de új tulajdonságait is felfedezhetjük általuk: emellett, hogy sajátos, krúdys világot hoznak magukkal ezek az írások,

több bennük az indulat, a harag, a keményebb szó, mint a szépprózai fogantatású művekben, de több bennük a maradi erkölcsöt, szokásokat feltő konzervatívizmus is, mint a szépprózában. Ki hinné, hogy Márkus Emília, a kor imádott, körülrajongott színésznője szoknyájának rövidülése, térdének elővillanása miatt szémbeszkedik. („A nézőközönség ... nem tudta azt, hogy Márkus Emília tud oly közönséges lenni, mint a sarki kávéház hölgyei, és a jambus nemessége és a költészet bája nélkül beszédre nyitni a száját; az a hívó és nobilis közönség ma elszomorodva távozott a színházból. Egy magyar ideállal szegényebbek lettünk, pénteken, november 17-én.”) Vagy, hogy az írói hagyomány nem tisztelése miatt épegn Krúdy tud ilyen kemény, vádoló mondatokat leírni: „A színházban néha eljátszanak egy Kisfaludy-vígjátékot az évfordulón, mert szindarabíró volt, de Vajda Jánost már allig ismeri a mai nemzedék. Nálunk nincs nagy író, akihez a nemzeti gondolat elzárandókolhatna megtevészetis nélkül, ajtó előtt hagyott saruval, hevült lélekkel. Amint általában senki sem nagy ember Magyarországon. Veszekedő, perlekedő, gúnyolódó, kárörvendő kis nemzet vagyunk. Egy nagy falu, ahol a lakosokat a csúfnévükön ismerik, mint a parasztok egymást. Az egyik pipogya J., a másik korhely V., a harmadik a kortes P. ... Nagyon kicsinyek a méreteink. A kerítéseken mindenki belát. Az ablakaink alacsonyak. A tábla látni. A hálószerbák nyitottak. Kevés a pénzünk. Minden ezüstforintoson harapás nyoma látszik...”

—o—

Ezek a sorok jelentik az igazi felfedezést, amelyek azért is érdekesek, mert körülményeinkben hasznosítható tanulságot kínálnak. Ne riadjunk vissza a múlt felfedezésétől, az ötvenéves jugoszláviai magyar irodalom szintén meglepetést tartogathat. Még a csenevész, nem létező drámairodalmunk szempontjából is. Erre utal a többi között Bori Imre új könyvének gazdag, feldolgozást serkentő, bőséges tényanyaga is. De ezt kívánja a gyökerek kikutatásának, megmutatásának szükségzerűsége is.